

Predmet:

Ratifikacija Sveobuhvatnog gospodarskog i trgovinskog sporazuma (CETA) u Hrvatskom saboru

Zagreb, 07. lipnja 2017.

Poštovani zastupnici, poštovane zastupnice u Hrvatskom saboru,

na sjednici održanoj 13. travnja 2017, Vlada Republike Hrvatske u saborsku je proceduru uputila Prijedlog Zakona o potvrđivanju Sveobuhvatnog gospodarskog i trgovinskog sporazuma (CETA) između Kanade, s jedne strane, i Europske unije i njezinih država članica, s druge strane, s konačnim prijedlogom zakona. Osim toga, Vlada predlaže da se Zakon usvoji po hitnom postupku. S obzirom na sveobuhvatnost Sporazuma i na dalekosežnost posljedica njegove ratifikacije, kao i na činjenicu da u Saboru, ali i u hrvatskoj javnosti, do sada nije bilo kvalitetne i sadržajne rasprave o njegovim odredbama, donošenje zakona po hitnom postupku smatramo potpuno neprimjerenim te **zahtijevamo da se prijedlog Zakona povuče iz hitne procedure i da se provede široka javna rasprava o ovoj temi.**

Ratifikacijom CETA-e, članice Europske unije znatno si smanjuju manevarski prostor na području javnih politika. Naime, iako CETA, kao i Zajednički instrument za tumačenje Sporazuma, državama načelno garantiraju pravo na reguliranje u javnom interesu, odredbe o zaštiti stranih ulagača i rješavanju sporova između ulagača i države (ISDS/ICS) uvode ogromne financijske rizike u slučaju regulative koja ide na štetu (očekivanih) profita stranih kompanija. Suština kritike, dakle, nije u tome da CETA eksplicitno brani reguliranje u javnom interesu, već da će njenom ratifikacijom donošenje određenih zakona postati preriskantno zbog potencijalnih milijunskih tužbi od strane multinacionalnih korporacija. Državu ništa ne prijeći da štiti javni interes, ali bi je to potencijalno moglo jako skupo koštati.

Tvrdnja kako "strani ulagatelj neće imati povlašteniji tretman od domaćeg", iz preambule Vladinog prijedloga, jednostavno nije točna jer će ICS mehanizam, biti dostupan isključivo stranim ulagačima. S obzirom na to da se arbitražni sudovi u svojim presudama vode isključivo odredbama Sporazuma te ni na koji način nisu obavezani nacionalnim zakonodavstvom (tj. pravilima koja vrijede za sve ostale), jasno je da se ovdje radi o paralelnom pravnom sustavu kojem pristup ima samo jedn tip dionika – strani ulagač koji jedini može pokrenuti spor.

Tvrdnja kako tekst sporazuma u slučaju najkontroverznijih prava ulagača, poput prava na pošteno i pravično postupanje i na zaštitu od neizravnog izvlaštenja pruža "jasne smjernice sudovima za rješavanje sporova" također nije u potpunosti točna. Naime, iako su uloženi određeni naponi kako bi se ova prava - čije su kršenje arbitražni sudovi u prošlosti najčešće citirali kao opravdanje za dodjelu naknada ulagačima - ograničila i jasnije definirala, u tekstu je ostavljeno dovoljno pravnih rupa koje i dalje omogućavaju široke interpretacije od strane arbitara. Tako na primjer članak 8.10.(2) kao jedan od kriterija kojima se utvrđuje kršenje prava na pošteno i pravično postupanje navodi "očitu arbitrnost" poduzete mjere, dok Prilog 8.-A propisuje kako se mjere poduzete s ciljem ostvarivanja legitimnih javnih ciljeva ne mogu smatrati neizravnim izvlaštenjem, osim ako nisu očito pretjerane. O tome što je očito arbitrarno ili pretjerano, a što nije, i dalje će konačnu riječ imati arbitražni sudovi, a težina dokaza da je mjera opravdana biti će na državi.

To nas dovodi i do pitanja neovisnosti i nepristranosti arbitražnih sudova koja, suprotno navodima iz Vlade, nije osigurana. Arbitri ne primaju fiksnu plaću već njihova (pozamašna) primanja i dalje direktno ovise o broju i trajanju parnica, što u sustavu u kojem samo jedna strana može tužiti dovodi do očitog sukoba interesa, odnosno poticaja da se dovoljno često presuđuje u korist stranih ulagača kako bi se osigurao kontinuirani priljev novih tužbi, odnosno kontinuirani izvor prihoda. Kako bi kontrirali tvrdnjama o pristranosti sudova, zagovornici sustava vole navoditi kako sudovi podjednako često presuđuju u korist države kao i u korist stranih ulagača, no pritom zaboravljaju napomenuti da se oko jedne četvrtine parnica završava nagodbama koje državu također mogu vrlo skupo koštati (Poljska je u sklopu nagodbe s kompanijom Eureka B.V. bila prisiljena isplatiti odštetu veću od 2 milijarde Eura, što je čini najvećom poznatom isplaćenom odštetom u EU) te često rezultiraju povlačenjem predloženih mjera. Čak i u slučaju kada arbitražni sudovi odbace zahtjev investitora kao neosnovan ili odluče da nisu nadležni u dotičnom sporu, mogu narediti podjelu sudskih troškova (koji se često penju do milijunskih iznosa) između ulagača i države.

Odredbe o zaštiti ulaganja u CETA-i za Hrvatsku jesu nešto povoljnije od onih u trenutno važećem Sporazumu o poticanju i zaštiti ulaganja koji je Vlada RH 1997. sklopila s Kanadom, no za razliku od CETA-e, RH u bilo kojem trenutku može zatražiti raskidanje tog ugovora. S druge strane, ako bude ratificirana, jedini način da se iziđe iz CETA-e biti će izlazak iz Europske unije, čime si Hrvatska znatno smanjuje manevarski prostor u politici prema stranim investicijama.

Osim horizontalne prijetnje koju predstavlja ICS mehanizam, CETA sadrži i čitav niz sektorskih problema u koje ovdje nemamo prostora detaljnije ulaziti. Za više informacija preporučamo publikaciju "Making Sense of CETA – An analysis of the final text of the Canada – European Union Comprehensive Economic and Trade Agreement".¹

Dok potpisivanje Sporazuma, s jedne strane, predstavlja jasnu prijetnju za javni interes, eventualna ekonomska dobit od CETA-e prema svim relevantnim procjenama bit će marginalna. Zajednička studija koju su 2007. naručile Europska komisija i Kanadska vlada, u slučaju ratifikacije, predviđa porast BDP-a Europske unije do najviše 0,08%², dok Procjena utjecaja na održivost trgovine (SIA) iz 2011. predviđa porast ukupnog izvoza iz EU od svega 0,05 do 0,07%³. Detaljnu studiju utjecaja CETA-e na hrvatsko gospodarstvo Vlada RH nije naručila, no imajući u vidu da je prema podacima za 2015. izvoz u Kanadu činio svega 0,24%⁴ ukupnog hrvatskog izvoza, za pretpostaviti je kako hrvatsko gospodarstvo neće značajnije profitirati od sklapanja ovog sporazuma. Na sličan zaključak upućuje i činjenica da je studija utjecaja Partnerstva za transatlantsku trgovinu i ulaganja (TTIP) na RH⁵ u slučaju srednje optimističnog scenarija za ishod pregovora (ukidanje svih carinskih i 10% necarinskih prepreka trgovini), predviđala rast BDP-a od svega 0,02% godišnje, unatoč tome što je SAD Hrvatskoj desetak puta značajniji trgovinski partner od Kanade. Također, potrebno je imati na umu i mogući pad izvoza hrvatskih proizvoda na europsko tržište kojima će sada na policama konkurirati i kanadski proizvodi.

Osim što ga smatramo neprimjerenim, brzanje s odlukom oko ovako kompleksne i ozbiljne teme smatramo i potpuno nepotrebnim. S obzirom na činjenicu da CETA mora biti ratificirana u svim nacionalnim i nekim regionalnim parlamentima država članica EU, proces ratifikacije mogao bi trajati godinama. Osim toga, u sklopu dogovora između Valonske regije i belgijske federalne vlade, kojim je osigurana podrška Belgije u Vijeću EU, federalna se vlada obavezala uputiti zahtjev Europskom sudu pravde da ocijeni usklađenost ICS sustava s Europskim zakonodavstvom. S obzirom na to da zahtjev još nije niti podnesen, sud sigurno neće donijeti odluku u skorije vrijeme što ostavlja dovoljno vremena za detaljnu raspravu o ovoj temi u nacionalnim parlamentima. Također, na umu treba imati i činjenicu da su valonske vlasti u više navrata, prije i nakon ratifikacije u Europskom parlamentu, jasno istaknule kako ne planiraju ratificirati CETA-u ukoliko se u ICS mehanizam ne uvedu određene izmjene.

Potpuno neprimjerenim smatramo i pokušaj da se zahtjev za donošenjem zakona po hitnom postupku opravda činjenicom da u ovoj fazi više nisu moguće izmjene u tekstu sporazuma već se može glasati samo za ili protiv. Upravo zbog toga što više neće biti prilike za utjecaj na sadržaj Sporazuma saborski bi si zastupnici trebali dati dovoljno vremena da se upoznaju sa svim implikacijama koje proizlaze iz njegove eventualne ratifikacije. **Stoga, još jednom zahtijevamo da se prijedlog Zakona povuče iz hitne procedure i da se provede široka javna rasprava o ovoj temi.**

S poštovanjem,

Zelena akcija
Nezavisni hrvatski sindikati
Savez samostalnih sindikata Hrvatske
GONG
Centar za mirovne studije

¹ https://www.tni.org/files/publication-downloads/making-sense-of-ceta_22092016.pdf

² http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/october/tradoc_141032.pdf (tablica 2.9, str. 55)

³ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/september/tradoc_148201.pdf (tablica 8, str. 44)

⁴ http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (vidi str. 407 i 408 za apsolutne iznose)

⁵ <http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-studija-ttip.pdf>